

Отримано: 13 березня 2018 р.

Прорецензовано: 15 березня 2018 р.

Прийнято до друку: 20 березня 2018 р.

e-mail: olena.belyavska@oa.edu.ua,
juliakratiuk@tlen.pl

DOI: 10.25264/2519-2558-2018-1(69)/1-39-42

Белявська О. О., Кратюк Ю. К. Особистість конструктивного викладача і його роль в процесі вивчення іноземних мов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. – Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Вип. 1(69), ч. 1, березень. С. 39–42.

УДК: 37.02:811

**Белявська Олена Олександрівна,
Кратюк Юлія Казимирівна,**
Національний університет «Острозька академія»

ОСОБИСТІТЬ КОНСТРУКТИВНОГО ВИКЛАДАЧА І ЙОГО РОЛЬ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті висвітлені результати дослідження особистості викладача, визначені психолого-педагогічні особливості особистості конструктивного викладача, та його роль у навчальному процесі вивчення іноземних мов. Також, презентоване переконання, що конструктивний викладач повинен не тільки бути ерудованим, професіоналом своєї справи, але повинен теж бути психологом, тобто особою, яка дбає про психічний стан студентів, їхнє самопочуття та всебічний розвиток.

Ключові слова: особистість викладача, конструктивний викладач, професійні якості викладача.

**Белявская Елена Александровна,
Кратюк Юлия Казимировна,**
Национальный университет «Острожская академия»

ЛИЧНОСТЬ КОНСТРУКТИВНОГО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ И ЕГО РОЛЬ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

В статье рассматриваются результаты исследования личности преподавателя, определены психолого-педагогические особенности личности конструктивного преподавателя и его роль в учебном процессе изучения иностранных языков. Также, представлено убеждение, что конструктивный преподаватель должен не только быть эрудированным, профессионалом своего дела, но одновременно должен быть психологом, обращать внимание на психическое состояние студентов, их самочувствие и всестороннее развитие.

Ключевые слова: личность преподавателя, конструктивный преподаватель, профессиональные качества преподавателя.

**Olena Belyavska,
Yuliya Kratiuk,**
The National University of Ostroh Academy

THE PERSONALITY OF CONSTRUCTIVE TEACHER AND HIS ROLE IN A PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

The article is devoted to the investigation of teacher's personality, highlights psychological and pedagogical features of the personality of constructive teacher, and determines the role of such constructive teacher in the process of foreign language teaching. We made an attempt to characterize the teacher's personality, namely to identify the main essential features of the teacher's personality, and noticed that professionalism, emotionality and interactivity constitute the working aspect of the personality of a constructive teacher of a foreign language. In addition, there was presented the convincing statement that constructive teacher should not only be erudite, be a professional in his/her job, but also should be a psychologist, that is, a person who cares about the mental state of students, their general condition and their comprehensive development. Considering the characteristic features of the personality of the constructive teacher, we came to the conclusion that being in this role is relatively difficult. On the one hand, it is undoubtedly due to huge stress and continuous reflection. On the other hand, noting the eagerness and active participation of the students, their successes, the positive attitude towards learning, the development of autonomy, intellectual and creative potential, progress that they themselves do not realize, it can undoubtedly be stated that constructive learning is extremely effective, especially in the study of foreign languages.

Key words: teacher's personality, constructive teacher, teacher's professional qualities.

Вступ. Спостерігаючи за навчальним процесом, зокрема у вищому навчальному закладі, можна стверджувати, що інноваційне, інтегроване, конструктивне навчання набирає все більшої сили. Інноваційністю можна окреслити використання викладачами новітніх методів роботи зі студентами, а інтегрованістю – конструктивну співпрацю між викладачем та студентами.

Останнім часом все більше уваги приділяється особистості викладача, а особливо тому, які роль відіграє викладач в навчальному процесі вивчення іноземної мови. Все більш важливими є його компетентність, відношення до суб'єктів навчання, а також почуття відповідальності за перебіг навчального процесу і прагнення автономії. Прихильники традиційного навчання відводять викладачу головну роль в навчальному процесі, тоді коли прихильники альтернативного навчання відсторонюють викладача на периферію навчального процесу. Все більше автономії приділяється суб'єкту навчання, в свою чергу роль викладача зводиться до створення сприятливого мікроклімату для навчання студентів. Однак, оминається увагою головне, а саме, які риси притаманні особистості викладача. Й. Г. Гарднер вбачав в особистості викладача найміцнішу основу навчального закладу, наділяючи його поняттям грації (Grazie) в античному розумінні. Саме грація є тим провідним стрижнем, що завойовує і прив'язує студентів, розвиває в них чесноти, а талант викладача, різноманітність його методів, спонукає їх засвоювати знання легко і творчо [4].

Метою нашого дослідження було визначити психолого-педагогічних особливості особистості конструктивного викладача та охарактеризувати його роль в процесі вивчення іноземних мов.

Для цього ми спробували охарактеризувати особистість викладача, а саме визначити основні найважливіші риси притаманні його особистості. Основним **методом** застосованим у дослідженні було проведення опитування респондентів. Виділивши одинадцять рис, які відповідають образу ідеального викладача, нами було проведено дослідження серед викладачів та студентів Національного університету «Острозька академія», в якому взяло участь 60 викладачів та 60 студентів.

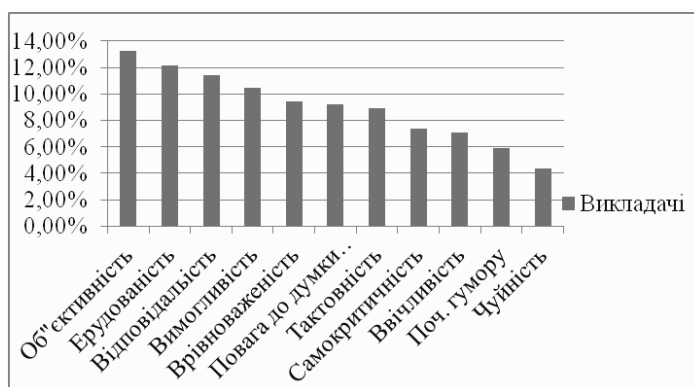
Респондентам було роздано анкети та запропоновано оцінити характеристики особистості викладача за одинадцятибальною шкалою, де одинадцять балів відводиться найбільш важливій характеристиці а один бал, відповідно, найменш важливий. В результаті ми отримали дані, які наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Найважливіші характеристики викладача на думку викладачів та студентів

	Викладачі		Студенти	
	К-сть балів	%	К-сть балів	%
Об'єктивність	524	13,23	493	12,45
Ерудованість	482	12,17	506	12,77
Відповідальність	452	11,41	384	9,69
Вимогливість	414	10,45	370	9,34
Врівноваженість	374	9,44	300	7,57
Повага до думки інших	366	9,24	424	10,70
Тактовність	354	8,94	327	8,26
Самокритичність	292	7,37	241	6,08
Ввічливість	280	7,07	312	7,87
Почуття гумору	234	5,91	332	8,38
Чуйність	174	4,39	276	6,97

Результати дослідження. Отримані результати засвідчили, що опитані викладачі найважливішими в особистості викладача визначили такі риси, як об'єктивність (13,23%), ерудованість (12,17%), відповідальність (11,41%) та вимогливість (10,45%). Це підтверджує те, що викладачі надають перевагу професійним якостям особистості викладача. На нижчих позиціях знаходяться такі якості, як: врівноваженість (9,44%), повага до думки інших (9,24%), тактовність (8,94%) та самокритичність (7,37%). Найменш важливими якостями у списку викладачів виявилися ввічливість (7,07%), почуття гумору (5,91%) та на останній позиції – чуйність (4,39%). Беручи до уваги отримані результати, можна стверджувати, що викладачі не приділяють значної уваги думці студентів та не враховують у педагогічній діяльності емоційного компоненту. Більш зрозуміліше результати висвітлені на **рис. 1.1.**

Рис. 1.1. Найважливіші характеристики особистості викладача на думку викладачів

Варто зазначити, що в деякій мірі погляди студентів значно відрізняється від переконань викладачів. Якщо викладачі віддали перевагу професійним якостям, то студенти поряд з професійними якостями розмістили звичайні людські якості, які повинні бути присутні в особистості викладача.

Отже, дані таблиці 1.1 та діаграма на рис. 1.2. вказують на те, що найголовнішими рисами особистості викладача на думку студентів є ерудованість (12,77%), об'єктивність (12,45%), повага до думки інших (10,70%), відповідальність (9,69%), та вимогливість (9,34%). Досить вагомим місцем в особистості викладача займають: почуття гумору (8,38%), тактовність (8,26%) та ввічливість (7,87%). Найменш важливими на думку студентів виявилися врівноваженість (7,57%), чуйність (6,97%) та самокритичність (6,08%).

Отримані дані свідчать про те, що для студента важливо, щоб викладач відповідально ставився до своєї роботи та якісно її виконував, надавав більше значення особистості студента, трактував їх як особистості, які здатні мислити, аналізувати, тощо, звертав увагу на емоції суб'єктів навчання, та ввічливо до них ставився.

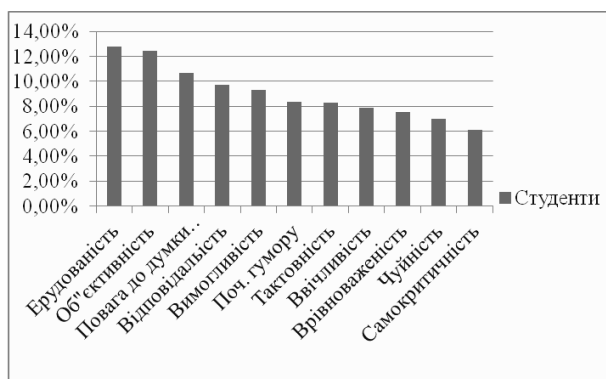

Рис. 1.2. Найважливіші характеристики особистості викладача на думку студентів

Таким чином, в результаті отриманих даних помічаємо, що професіоналізм, емоційність та інтерактивність становлять робочий аспект особистості конструктивного викладача іноземної мови.

Отже, охарактеризовуючи викладача іноземних мов, можна стверджувати, викладач:

- повинен мати глибокі і різноманітні знання з іноземної мови, бути обізнаним та начитаним;
- бути позбавленим упередженого, суб'єктивного ставлення до студентів;
- рахуватися та розділяти думку студентів, брати до уваги їхні поради та зауваження, реагувати на їхні твердження;
- сумлінно виконувати свої обов'язки, аналізувати вчинки та слова;
- ставити перед студентами великі вимоги, домагатися ретельного виконання поставлених завдань;
- бути доброзичливим, створювати емоційно-приємну атмосферу, застосовувати позитивні сугестії у своїй роботі;
- володіти тактом, культурою поведінки, дотримуватися правил пристойності, виявляти уважність та люб'язність;
- володіти витримкою, бути стриманим та спокійним;
- бути здатним швидко реагувати на події та факти;
- критично оцінювати свою діяльність та поведінку.

Обговорення. Найголовнішою умовою ефективного конструктивного навчання є саме особистість викладача, що сприяє задоволенню потреб студента, як пізнавальних, так і емоційних, а також його інтелектуальному і морально-суспільному розвитку. Виникає запитання, якою є конструктивна особистість викладача? З. Заборовський конструктивну особистість окреслює особистістю «піднесеною», яка найповніше проявляється у співпраці зі студентами[8]. Щоб запевнити студентам відповідний інтелектуальний і суспільний розвиток, відносини між суб'єктами навчання, повинні характеризуватися почуттям взаємодовіри та безпеки. Таким відносинам сприяє акцептування викладачем особистості студента. Акцептування полягає на повазі до особистості студента, вірі в його позитивні риси, в його здатність розвиватися у відповідних умовах. Акцептування пов'язане з розумінням потреб і переживань студента, а отже емпатією. Конструктивний викладач характеризується ввічливістю, тактовністю. Працюючи зі слабким у навчанні чи «важким» студентом, викладач приймає його відмінності, намагається подивитися на ситуацію очима студента, а також, застосує відповідні види діяльності, щоб змінити його думку, мотиви і поведінку.

Викладач, будучи конструктивною особистістю трактує студента як інтегральну цілісність, одночасно впливаючи на його пізнавальний, емоційний та суспільний розвиток. Викладач усвідомлює, що ефективний процес навчання неможливий без зацікавлення, почуття довіри до викладача і власної безпеки, без підвищення самооцінки студента і віри в його власні можливості.

У викладача, як особистості конструктивної, часто виникає переконання, що студент потребує його допомоги і опіки, і одночасно з'являється почуття відповідальності за актуальний стан студента, наприклад, за некоректну поведінку на заняттях. Такий викладач переконаний, що здатний змінити ситуацію студента допомагаючи йому.

Конструктивний викладач загалом позитивно оцінює свої інтелектуальні, моральні, суспільні якості, знання предмета, а також якості професійні. З такою самооцінкою пов'язане позитивне, емоційне ставлення до власної особи. Тільки такий викладач, який має почуття власної цінності спроможний передати таку цінність своїм вихованцям, а отже й відповідним чином розвивати їх як особистість.

У витоків ефективної педагогічної праці, на нашу думку, знаходиться симпатія до студентів, ввічливість і акцептування. Байдужі відносини послаблюють ефективність впливу викладача на студентів. Позитивний емоційний стан викладача і студентів сприяють збільшенню авторитету, тоді коли такі риси особистості викладача, як справедливність, віра у можливості студентів, заохочення до навчання сприяють ефективнішій і швидшій передачі інформації між викладачем та студентами.

Конструктивного викладача можна перш за все окреслити «тренером», організатором, творцем середовища сприятливого для суб'єктів навчання, який:

- безпосередньо не відповідає за перебіг навчального процесу, але планує його спільно зі студентами, підкреслюючи цим їхню автономію, і власну ініціативність;
- створює умови навчання максимально наближені до автентичних, а студентів робить співвідповідальними за перебіг та результативність навчання;
- намагається урізноманітнити навчання, щоб воно було цікавим для студентів;
- спонукає студентів до діалогу, а також заохочує самостійно знаходити відповіді використовуючи різноманітні матеріали, інтерактивні джерела інформації;
- «вчить» їх мислити самостійно, робити власні висновки та не боятися висловлювати власне ставлення до тієї чи іншої проблеми;

– мотивує студентів навчатися, діяти, цінує їхню зацікавленість та підтримує самостійність і креативність, заохочує їх створювати різні проекти, працювати у групі та індивідуально;

– надихає студентів до роздумів та сприяє виробленню самооцінки;

– застосовує «творче» оцінювання, що характеризується різноманітністю форм, і ґрунтується на роздумах студентів, на наданні зворотної інформації стосовно успіхів у навчанні, що одночасно дозволяє запобігти виникненню негативних емоцій, які зазвичай притаманні традиційній моделі оцінювання;

– головним чином, допомагає студентам виробити такі навички і вміння, які дадуть змогу їм навчатися протягом усього життя [3, 5, 6, 7].

Однак, не менш важливим є те, що конструктивний викладач не повинен забувати про свій власний особистісно-інтелектуальний розвиток. Важливо бути авторитетом для студентів, а для того, щоб стати авторитетом чи індивідуальністю потрібно пройти досить довгий шлях психологічної підготовки, потрібно, насамперед, на собі відчути все те, що пізніше будуть відчувати студенти, а також розвивати власну інтуїцію. Для цього потрібно звертати увагу на такі риси особистості викладача як, відкритість, зацікавлення у випробовуванні нових речей та повага до людей. Викладач, поряд з власною, соціальною, фаховою та дидактико-методичною компетенціями з іноземної мови, повинен володіти багатосторонньою психологічно – психотерапевтичною, музичною та акторською компетенціями, тобто важливо, щоб він був особистістю, в якій поєднанні усі вище згадані елементи.

До цього слід додати, що такий викладач повинен володіти ширшими фаховими і мовними знаннями. Адже, студенти, будучи співорганізаторами перебігу навчального процесу добирають такий дидактичний матеріал, з яким викладач стикається вперше тільки на занятті. В такому ритмі роботи неможливо підготувати відповіді на потенційні запитання студентів. Крім того, конструктивні заняття, де викладач виступає співавтором, на практиці можуть стосуватися ширшого контексту, ніж ті, які були ним опрацьовані. Конструктивним викладачем повинна бути особа відкрита на потреби студентів, яка б акцентувала їхню ініціативність та бачення вирішення навчальної проблеми.

Однак, спостереження за навчальним процесом дозволили стверджувати, що конструктивний викладач має обмежені можливості своєї діяльності в традиційній системі навчання, оскільки він не в змозі прийняти до уваги усі преференції студентів, не зважаючи на те, що вони беруть активну участь в навчальному процесі і спільно визначають цілі навчання. Також не можна задовольнити усі їхні потреби, оскільки кожному з них притаманне індивідуальне бачення проблеми. Важко також не погодитися з тим фактом, що можливості впливу на студентів (наприклад, під час створення групових проектів) є досить таки обмеженими; неможливим є переконати кожного індивідуально, що запропоновані заняття цікаві, і відповідно заохотити їх приймати активну участь у виконанні завдань.

Висновки. Отже, розглядаючи характерні риси особистості конструктивного викладача, слід визнати, що перебувати в цій ролі досить складно. З одного боку, це безсумнівно пов'язано з величезним стресом і безперервними роздумами. З іншого ж боку, помічаючи запал і активну участь студентів, їхні успіхи, позитивне ставлення до навчання, розвиток самостійності, інтелектуальне та творчого потенціалу, прогрес, який вони самі не усвідомлюють, можна безсумнівно стверджувати, що конструктивне навчання є надзвичайно ефективним особливо при вивченні іноземної мови.

Література:

1. Болотин И, Березовский А. Кадры современной высшей школы // Высшее образование в России. – 1998 – № 2. – С. 22-27.
2. Равчина Т. Діяльність викладача вищої школи в контексті сучасної філософії освіти / Т. Равчина // Вісник Львівського університету. – Серія педагогіки. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 3. – С. 11–22.
3. Czetwertyńska, G. 2005. «Konstruktywizm, a ocenianie kształtujące. Jak to się dzieje, że wiemy, to co wiemy i co to ma wspólnego z poglądami na ocenianie». *Języki Obce w Szkole* 6. 16-19.
4. Gardner, H. 1983. *Frames of mind: The theory of multiple intelligence*. New York, Basic Books
5. Lewicka, G. 2007. *Glottodydaktyczne aspekty akwizycji języka drugiego a konstruktywistyczna teoria uczenia się*. Wrocław: Oficyna wydawnicza ATUT.
6. Rinder, A. 2003. «Das konstruktivistische Lernparadigma und die neuen Medien». *Info DaF* 30. S. 3-22.
7. Wolski, P. 2008. «Autonomia a konstruktywizm», w: Pawlak, M. (red.). 2008. S. 65-73.
8. Zaborowski Z., «Psychospołeczne problemy wychowania», *Nasza Księgarnia*, Warszawa 1977, s. 153.